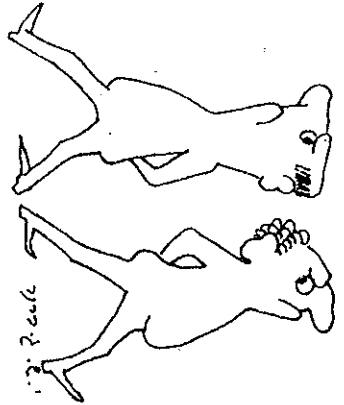

זו מקורה באי-ביטחון רצון מאותם השימושים
 במונח, שעליהם דובר לעיל, שבהם נתפס הניכור
 כמצב מובלבל, המשיפיע על כלל תפיסתו החברתית
 של ה"חיר". ד"ר סבור כי הניכור הוא משתנה
 "תלו-מצב", ולפיכך שוחזר ויכל להתחמם ברונת
 שונות של ניכור בהקשרים חברתיים שונים.
 נסיון זה להפוך את הניכור למושג אוניברסלי
 יותר, הנוטל בחיוב ערכיות מובלעות משיימות
 הניתן להקורה אמפירית, הותקף בחיוב מצד כמה
 סוציולוגים, הסבורים כי המיוצגות-מסוגלת
 וחיבת לקבוע שיפויים ערכיים לפני איכות
 החיים, אין ספק כי הנטינה הללו להפוך את
 המושג לאופרטיבי המקורי של שאלו אוניברסלי
 מהשמעות המקוריות של שאלו אצל מרקס, שם הוא
 מעוגן היטב בתפיסה מוסרית ופילוסופית של טבע
 האדם ומחור כך הנו קטגוריה לפיקורת מוסרית.
 אין לראות את הניכור כשונה באופן פשוט
 לאי-ביטחון רצון של משהו מחיי. להפך, אדם
 עשוי להיות שבע-רצון ומלא-נחת ועם זאת, במידה
 שהוא חלק ממערכת שבה מתחמים אליו כאל
 חפץ, ויש לו שליטה מעטה בלבד על חייו ועל
 כוחות היצירה שלו או שאין לו שום שליטה עליהם,
 הרי הוא, כמובן, המרקסיסטי של המונח, עדיין
 מנוכר.⁴

אנכסיקון סוציולוגי דובר

י.ג. גריני

מ
 שאלו
 שארן
 כמשמע
 צריכת
 להתרח
 כפול
 זולת
 שהלי
 מרכיב
 בוח מ
 של תו
 אחר,י
 החלוצ
 של תצ
 ותרבו
 הסבול
 המתוא
 באופן
 בתן מ
 מ
 אחר ה
 תעבוד
 תעבוד
 להבין
 שהוא
 שאותו
 של כל
 הוא ר
 הנוכר
 במקוב

א. פרומס מאפיין את הניכור אפיון שהוא מוכח
 בהינתן קרוב לזה של מרקס. בעיני פרומס הניכור
 הוא אותו מצב שבו אדם "אינו תופס את עצמו
 כנושא-הפעולה של הכוחות והשפע שבנו, אלא
 כחפץ מודולר, תלוי בכוחות שמחוץ לו".
 לרעת מרקס הניכור הוא הכוחות מוכנה לא פחות
 משתוא תכונה פסיכולוגית. מכל מקום בשנות
 ה-50 של המאה ה-20 התחילו לראות בניכור יותר
 ויותר מצב חברתי-פסיכולוגי של היחיד. פתח בכך
 סימן, במאמרו היסודי, לנוכח הערפול ואי
 הבהירות שלטא בספרות, בודד סימן את המוכנים
 השונים של המונח וגיבש אותם מחמש בדרך
 המאפשרת להפוך אותם לאופרטיביים ולמדוי
 אותם. המובן הראשון שבווד בדרך זו הוא
 "חוסר-אונים", הניכור כהרגשה של היחיד שאין
 ביכולתו להשפיע על המצבים החברתיים שבהם
 הוא פועל. המובן השני, "חוסר-משמעות", הוא
 הרגשת היחיד כי אין מי שידריך אותו בהתנהגות
 או באמונה. "חוסר-נורמות" הוא הרגשת היחיד
 שכרי להשיג מטרות ערכיות יש להשתמש באמ
 צעים בלתי-כשרים, "כידור" הוא הרגשה של זרות
 כלפי המטרות התרבותיות של החברה, והמונח
 האחרון, "זרות עצמית" — חסר יכולת לפגוע
 בחיים פעילויות שבווד הוא נעצם עשיתו. סימן
 מעמיד מובנים אלה כבלתי תלויים זה בזה, כל
 מובן נמרד באמצעות סולמרימדות שונים ואפשר
 בכך לקדם את הקיורת החקשרים החברתיים
 שיכולים להביא לידי ניכור.⁵

ניכור

alienation

מונח המצוין במונחי הרחב את הרגשת הזרות של
 היחיד כלפי דיכויים עיקריים בחיי החברתיים.
 המונח רווח בשנות ה-50 ובחוליה שנות ה-60 של
 המאה ה-20 בספרות התקופה ובמשחבה
 ה-סיציוולוגיות.⁶

קשה לברר בודד מספק את משמעות המושג
 ניכור, בין השאר מאחר שהמונח רגום במגוון כד
 רחב של תחומים, ובכללם סוציולוגיה, פילוסופיה
 של החברה ושל המדינה, פסיכואנליזה, פילוסופיה
 אקזיסטנציאלית-מדינית, וכו'. יש קושי נוסף בשל הזיות
 הניכור אחד מאתם מושגים בסוציולוגיה,
 המשמשים לתאר ולהסביר כמעט כל סוג של
 התנהגות חברתית, ובודד כלל אונס מצליחים
 לתאר ולהסביר דבר. בין השאר משמש הניכור כדי
 להסביר דעה קודמת כלפי נועים ועמים, מחלת
 נפש, תוערה מעמדית, קונפליקט תעשייתי
 ואלימות וקיצוניות בעיניים פוליטיים.

ניסוחים אלה מרחיבים את המניח ניכור לחוסר-
 העמדות בהתנהגות החברתית בהנחה כי העמדות
 קשורות בתכונות מכוונות מסוימות. התנאים
 החברתיים הנורמים לרגשות ניכור נראים,
 בעקבות הרעיון המרקסיסטי המקורי, במתכונת
 היצור התעשייתי. קורנתאוור! סבור כי שקיעת
 הקבוצות האוטונומיות למחצה בתוך החברה,
 קבוצות כגון אגודות הפשויות, קהילות מקומיות
 ושכונות, גורמת לרגשות ניכור, ולא עוד אלא
 שהיא מביאה בני-אדם מנוכרים אלה לידי נכונות
 להענות לפיתוח של קבוצות קיצוניות. לדעה
 אחרים הגורם המרכזי המביא לידי ניכור נעוץ
 בגודל המכוון של החסמים בהברה ובאופן
 היוקת האישית ("דה-פרסונליזציה") הנובעת מכך.
 אחרים כורכים את מושג הניכור עם רעיון חברת
 ההמתנים.⁷

מרבית פיתוח ותיקון את התפיסה האיריאליסטית של
 הניכור, שבה השתמש הגל, והוא שהנהיג את
 המושג בתאוריה של הסוציולוגיה. לרעת מרקס
 מהות האדם היא שהוא יוצר את עצמו, על-ידי
 שניו העולם שמחוץ לו בשייתוף-פעולה עם
 אחרים, אלא שמחוצה זו נעשית זרה לאדם; אין היא
 שלו עוד, אלא שייכת לאדם אחר או לדבר אחר.
 ברת, למשל, אלוהים הוא הנושא של התהליך
 ההסטורי, והוא אותו את היוזמה ואת האדם במצב
 של תלות. בכלכלת הכסף הוא השולט בכני האדם
 כאילו היו תפוצים. כלומר, האדם איבד את השליטה
 על גורלו שלו, והואו שליטה זו מוקנית לישיות
 אחרות. מה ששייך לאדם נעשה נוכרי לו, קטן של
 אחרת אחר. החסרים החברתיים שיוצרים
 בקפיטליזם את הקשר-העבודה הופכים את העובד
 למנוכר, מאחר שאין הם מצליחים להעניק לו
 הודמנויות לקיים משמעותי ויצירתי. העובד מנוכר
 כוח שאין לו סיפוק בעבודתו ואין הוא מקבל את
 מלוא התוצרת של עבודתו. נראה שההתמחות
 בתפקיד וחלוקה בלתי-שווה של סמכות ושל
 גומל, המאפיינות את היצור התעשייתי, מונעות
 מן העובד ששומש כמלא כוחות היצירה שלו.
 שהשפיע העניק לו.⁸